

Seyfəddin Altaylı

Əhməd Cavad Gəncədə Mehri kəndində dünyaya gəlmiş (5 Mayıs 1892), ilk təhsilini atası Məhəmmədəli vermiş, Gəncə Ruhani Seminariyasında təhsilini davam etdirmişdir. Türkiyənin Qazi universitetində təhsil alan Zəminə Ziyayeva Əhməd Cavadla bağlı hazırladığı dissertasiyada "Əhməd Cavadın müəllimi Hüseyn Cavidin onunla bağlı olaraq Əhməd Cavad həzin və ahənkdar şeirlər oxudu" dediyini və onun gözəl bir şair olduğunu vurğulamışdır.

Əhməd Cavad haqqında danışmadan əvvəl 1928-ci ildə İstanbulda Orxaniyə mətbəəsində ərəb əlifbası ilə çap olunmuş "İstiqlal Uğrunda" adlı kitabın giriş hissəsini oxuyaq:

"Həm bir çox Azərbaycanlılar tərəfindən vəqifə bulan mütəəddid müraciətlərdə təyid olunan ruhi pək böyük bir ehtiyacı təmin etmək, həm də istiqlal uğrunda dönməz əzmlə qüdsi bir cidal səhnəsinə atılan bir Türk ilinin ruhundakı hürriyyət və istiqlal eşqini qardaş bir mühitə tanımaq məqsədi ilə mətbua və qeyri-mətbu müxtəlif zamanlarda yazılan və müxtəlif səhifələrdə mündəric olunan millə nəşidələrinin arada tab nəşirini ötdən bəri düşünürdü."

Bu kərə təlifini vətədaşımız Kəmal Bəyə təvdi etdigimiz işbu məcmuənin nəşrinə təsdi (əziyyət vermə) etməklə millə Azərbaycan gəncliyinə ruhi ehtiyacını və eyni zamanda bu mübarizə ruhuna əsl və fəriq (fərqli) sifətlərini bilmək istəyən dostları tədqiq mərağını bir az olsun təmin edəbildikmə kəndimizi məsud add idəriz."

Bu nadidə əsəri mənə 1979-cu ildə eyni yatqanada qaldığımız və bir-birimizə həddən artıq, qardaşcasına yaxın olduğumuz Kərküklü qardaşım Prof. Dr. Çoban Xıdır Bəşirli ərməğan etdi. O indi Bağdad Universitetində müəllim işləyir və daimi olaraq görüşürük.

Mərhum şəhidimiz Əhməd Cavad Türklük ideyasına və Turan Davasına səmimi qəlbədən inanmış bir ziyalıdır. Məlum olduğu üzrə may ayının 5-ci gününü 1892-ci ildə Şəmkin Mehri kəndində doğulmuş oktyabr ayının 12-si 1937-ci il tarixində Rus imperializmi tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir.

Altı yaşında yetim qalan Əhməd Gəncəyə aparən anası onun təlimi ilə maraqlanmış, ruhani müəllim məktəbini burada başa vuraraq Anadoluda davam edən döyüşlərdə iştirak etmək üzrə könüllülər dəstəsilə İstanbula getmiş və Türkiyəli qardaş-

TÜRKİYƏ MƏTBUAT VƏ NƏŞRİYYATINDA ƏHMƏD CAVAD

ları ilə çiyin-çiyinə döyüşmüş, ölkəyə qayıtdıqda Xeyriyyə Cəmiyyətinin səflərində hərbdən ziyan görmüş ailələrlə yetim və öksüz qalmış uşaqlara yardım etmiş, Dağıstan və Gürcüstandan Türkiyənin Qars, Ardahan və Ərzurum vilayətlərinə yolladığı məqalələri Qafqazya qəzetində çap olunmuş (1914-15), yaranan ilk Demokratik Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurulmasını alqışlamış, 27 Nisan (aprel) 1920-ci ildə Azərbaycanın Qızılordu tərəfindən işğalıyla Qusarın Hulusu kəndində, 1930-cu ildən sonra da Gəncədə Kənd Təsərrüfatı İnstitutunda müəllimlik etmiş, Rus və Gürcü ədəbiyyatından tərcümələr etmiş və axırda imperializmin əliylə şəhadət mərtəbəsinə yüksəlmişdir.

Türkiyə ictimaiyyəti Əhməd Cavadı daha çox bəstələnən "Çırpınırdı Qara Dəniz" şeiri ilə tanıyır. Bu şeir xüsusilə 1960-1980-ci illər arasında Türkiyədə gəmi azıya almış sağ-sol, millətçi-kommunist kimi bir-birindən fərqli düşüncələrə sahib insanlar arasında gedən mübarizədə millətçilərin milli himni kimi qəbul edilmişdi və hər bir tədbirdə kütləvi şəkildə oxunmuşdur.

"İstiqlal Uğrunda" məcmuəsində Əhməd Cavadın "Milli Bayrağımız", "Al Bayraqa", "Nədən Yarandın", "Göy Göl", "Bismillah", "Qalq", "Sən Ağlama", "Bir Gül Əkdin", "Bir Gün" "Azərbaycan" "Ay Ellər", "Yazma" adlı şeirləri çap olunmuşdur. Bu məcmuədə mənə ən çox təsir edən şeir mərhum şəhidimizin 1918-ci ildə Bakının Erməni-Rus birləşmələrindən xilas edilməsində şəhid olan Anadoludan qardaş köməyinə gəlmiş əsgərlərin sentiyabrın 16-cı günü dəfn mərasimində oxuduğu və Anadolulu şəhid və qazilərə həsr etdiyi "Qalq" adlı şeirdir.

*"Qalq, qalq sarmaşığı məzar altından
Gəlmiş ziyarətə qızlar-gəlinlər.
Ey karvan keçidi yollar üstündə
Hər gələn yolçuya yol soran əsgər!*

*Qovduqları səniə yabancılardan
Qurtardı ölkəni dökdüğüə qanlar.
Bağ nasıl öpməkdə tozlar, dumanlar
Qarib məzarı bəndə bərabər.*

*Sənin qanıdanmı düzlərdə böylə
Qüdrət bitirmişdir sayılmaz lələ
Dost elindən qopdu bir yanq nələ
Yoqsa o nələnin ruhumu söylərlə!*

*Keçərkən göklərdən bir qatar durma
Ağlar bıraktımı gözleri sorma!
Bağ doğru çıqmaqda gördüğün rəya
Bəslədigie əməl bu gün gülümsər*

*Çarıqlı qardaşie sadədil köylü
Yaləz məzarıe bir örük ördü;
Toplanıb baş-başə hər üçü-dördü
Hər gün köylü qızlar dərdie diələr..."*

Əhməd Cavadla bağlı olaraq Türkiyənin universitetlərində dissertasiyalar hazırlanmış, elmi məqalələr yazılmışdır. Örnək olaraq 1997-ci ildə Gazi Universiteti Fən-Ədəbiyyat Fakültəsi Türk Dili və Ədəbiyyat Bölümündə təhsil alan Zəminə Ziyayın "Ahmet Cevat" adlı dissertasiyasını göstərə bilərik.

Türkiyədəki nəşriyyat və yayım orqanlarına gəldikdə "Türk Dünyası Ədəbiyyatçıları Ansiklopedisi"nin üçüncü cildində Əhməd Cavadla bağlı məlumatlar

yer tutmuşdur. Tələbə yoldaşım Servet Gürçan

"Çırpınırdı Karadeniz-İ", "Dalğa" adıyla onun şeirlərini çap etmişdir. Ondan başqa İrfan Murat Yıldırım "Səlam Türkün Bayrağına" adlı, yənə bir başqa tələbə yoldaşım yazıçı Müslüm Oğuz

"Nisan Ağlar Mayısə" adlı bir roman yazmışdır. Azərbaycanda ziyalı ictimaiyyətin yaxından tanıdığı Prof. Dr. Yavuz Akpınar Dərgah nəşriyyatı tərəfindən çap olunan "Azəri Ədəbiyyatı Araştırmaları (XX. yy. Azəri Ədəbiyyatı)

adlı əsərində Əhməd Cavad haqqında geniş məlumat vermişdir. Prof. Dr. Marifə Hacıyeva Samsunda çap ettdirdiyi "20 Asır Azərbaycan Ədəbiyyatı" adlı əsərində, İrfan Ünver Nasrattinoğlu "Çağdaş Kuzey Azərbaycan Şiir Antolojisi", Doç. Dr. Zeynelabidin Makas Başbakanlık Basıməvi tərəfindən çap olunan "Çağdaş Azərbaycan Şiir Antolojisi"

adlı əsərində, Bəngü Yayınları tərəfindən çap olunan "Çağdaş Azərbaycan Şiir Antolojisi" Əhməd Cavadın şeirlərindən örnəklər dərc etdirmişdir. Dərgah yayınları tərəfindən çap olunan "Türk Dili və Ədəbiyyatı Ansiklopedisi" adlı əsərdə, mərhum alimimiz Prof. Dr. Samir Kazımoğlunun "Türk Topululukları Ədəbiyyatı", Azərbaycan Milli Mərkəzinin bir vaxtlar sədrliyini yeritdiyi Kerim Odərin Boğaziçi yayınları tərəfindən çap olunan "Azərbaycan" adlı əsərində, Türkiyədə Başnazirlik Qurumunda işləyən Cəm Əndər Aslanoğlu ilə İsmail Kayabalı tərəfindən hazırlanan

və 1977-ci ildə çap olunan "Azərbaycan Türkləri Kültür Tarixinin Ana Hatları" adlı əsərdə, mərhum ziyalı Əhməd Kabaklı tərəfindən hazırlanan "Türk Ədəbiyyatı"

adlı əsərin üçüncü cildində, Azərbaycanın Qırmızı ordu tərəfindən işğaldan sonra Türkiyəyə pənah aparən "Azərbaycan Cümhuriyyəti Mili Əmniyyət Təşkilatı"nın rəhbəri Naki Keykurunun 1964-cü ildə çap olunan "Azərbaycan İstiklal Mücadələsindən Hatıralar" əsərində, Milli Əgitim Basıməvi tərəfindən çap etdirilən

"İslam Ansiklopedisi"nin ikinci cildində mərhum şairimizlə bağlı geniş məlumatlar yer tutmuş, onun Azərbaycan ədəbiyyatındakı və azadlıq mübarizəsindəki yeri ilə bağlı fikirlər şərh edilmişdir. İskiklal Uğrunda, Milli Kültür, Türk Yurdu, Şəbnəm, Azərbaycan Kültür Dərnəyinin nəşriyyat orqanı "Azərbaycan" jurnalında hər ilin müəyyən dönəmlərində müxtəlif məqalələr və şeirləri dərc olunmuşdur.

Hər il Əhməd Cavad ilə bağlı müxtəlif nəşriyyat orqanlarında məqalələr çap olunur. "Yenidən Ərgənəkən" adlı jurnalın saytında 2008-ci ilin iyun ayının 4-ündə "Özgürlük və Kahramanlık Şairi" adıyla gözəl bir məqalə dərc olunmuşdur. "Dünya" qəzeti mərhum şairimizin anadan olmasının 128-ci ili münasibətilə məqalə çap etmişdir. Bu il may ayının 5-ci gününü Sabah qəzetində "Çırpınırdı Karadeniz Şairi Ahmet Cevat doğumunun 130. Yılında" adıyla bir məqalə çap olunmuşdur. Yəsevü Universiteti tərəfindən çap etdirilən "Türk Ədəbiyyatı İsimlər Sözlüğü" adlı əsərdə onunla bağlı məlumat yer tutmuşdur. 2013-cü ildə Yəsevü Maturidi Otağı adlı nəşriyyat orqanında "Ahmet Cavad Kimdir" adlı məqalə çap olunmuşdur. Yənə bu il "Kırmızılar" adlı dərgidə Əhməd Cavad ilə bağlı sənəballı bir məqalə dərc olunmuşdur.

Türkiyənin milli qurumu "Anadolu Agentliyi" tərəfindən yayılan xəbər anons səhifəsinə fikir verilsin:

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, Türkiyədə hər il Azərbaycan dövlətinin yarandığı 28 May günü mütləq Əhməd Cavad ilə bağlı məlumatlar qəzet və jurnallarda yer tutur. Türk dünyası və Azərbaycan ədəbiyyatı ilə bağlı çap olunan hər bir əsərdə mütləq Əhməd Cavad ilə bağlı hərtərəfli məlumatlar və onun millətçiliyi, dövlətçiliyi, türklüyə vurğun fikirləri dərc edilir, yeni nəsilə təndir. Bütün bunlar Türk Birliyinə gedən yolda hər bir Türk evladının şəhid şairimiz Əhməd Cavadın milli düşüncə xəttinin nə olduğunu başa düşərək öz öhdəsinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirməsinin ən vacib və müqəddəs bir məsələ olduğunu vurğulayır.